

status of these persons, as well as guaranteeing the rule of law, respect for constitutional rights and achieving legal objectives of criminal proceedings.

Key words: the concept and grounds for the notification of suspicion, special subjects and features of the notification of suspicion of a certain category of persons, justification and criteria for legitimizing the procedure of notification of suspicion.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.17>
УДК 343.98:502

Олександр Миколайович Богатирчук
Заступник начальника управління – начальник слідчого відділу

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7012-8540>
E-mail: Bogaaleksandr993@gmail.com

Шевченківське УП ГУНП у місті Києві

Сергій Іванович Марко
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1 інституту підготовки фахівців
для підрозділів слідства

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9778-0570>
E-mail: marko.sergii@gmail.com

Львівський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

В межах наукової статті на основі вивчення нормативно-правових джерел, практики їх застосування та точок зору науковців з обраної тематики, досліджено проблеми фіксації та документування кримінальних правопорушень проти довкілля, використання можливостей судово-екологічної експертизи під час їх розслідування, вжиття заходів щодо визначення розміру шкоди та встановлення осіб, причетних до їх учинення. Висловлено відповідні організаційно-тактичні рекомендації, спрямовані на покращення методики розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля.

Ключові слова: досудове розслідування, довкілля, судово-екологічна експертиза, розмір шкоди, процесуальні дії.

Постановка проблеми. На сьогодні охорона довкілля є однією з найактуальніших функцій сучасної України. У ст. 16 Конституції України визначено, що обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки і

підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу [1]. Така функція реалізується за допомогою регулювання відносин у сфері охорони, використання й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на довкілля. Для цього держава реалізує екологічну політику та встановлює юридичну, зокрема й кримінальну відповідальність за порушення у сфері довкілля [2, с. 262-263].

Норми про відповідальність за кримінальні правопорушення проти довкілля виділено в окремий восьмий розділ Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України, які визначені як суспільно небезпечні винні діяння (дії або бездіяльність), що створюють реальну загрозу завдання шкоди чи завдають реальну шкоду довкіллю, як об'єкту кримінально-правової охорони і які вчиняються суб'єктом лише цих злочинів [3, с. 16]. Хоча, варто зазначити, що окремі норми, які стосуються екологічних кримінальних правопорушень, можна знайти також в інших розділах Особливої частини КК України.

Зазначені кримінальні правопорушення О. В. Одерій визначає як однорідну сукупність кримінально каранних діянь, що посягають на навколишнє природне середовище та його компоненти, характерними ознаками яких є однорідність і взаємообумовленість способів досягнення протиправної мети, наявності слідів екологічного спрямування та викликаних ними негативних наслідків [4, с. 8].

Збройна агресія росії проти України спричинила масштабне знищення, пошкодження та забруднення природних об'єктів та екосистем. Лісові пожежі, що виникли внаслідок обстрілів окупантів, військова техніка, ракети, боеприпаси, нафтопродукти, що отруюють ґрунт та водні ресурси, викиди хімічних речовин через обстріли промислових підприємств, ризики радіаційних аварій – ось лише невеликий перелік загроз, які несе російська військова агресія для екології не лише України, а й всього світу [5].

Останніми роками на тлі загострення екологічної ситуації в нашій країні, в тому числі, породженої нікчемними методами ведення війни росії на території України, спостерігається стрімке зростання показників злочинності у сфері охорони природного середовища [6, с. 322]. Відповідні державні заходи із запобігання, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії виявляються малоефективними з причини високої їх латентності та неосяжних масштабів, що зрештою значною мірою ускладнює виявлення та подальше їх розслідування.

За таких умов актуальною проблемою для світової цивілізації є створення механізму забезпечення екологічної безпеки, притягнення винних до відповідальності за вчинення відповідних кримінальних правопорушень. Згуртованість міжнародної спільноти для подолання глобальних екопроблем і масштабного екоциду в Україні має бути такою ж, як і щодо підтримки озброєнням та фінансами [7]. Водночас, на державному рівні має бути забезпечене належне документування означених протиправних діянь, удосконалена методика розслідування, проведення експертних досліджень та визначення розміру шкоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації окремих науковців з обраної проблематики, зокрема Л. Г. Бордюгова, І. В. Гори, В. Н. Карагодіна, С. О. Книженко, В. В. Лаврищева, О. В. Одерія, О. В. Ринкової, М. В. Руденко, А. М. Шульги та ін., сприяли глибокому дослідженню проблем виявлення, розслідування та протидії вчиненню кримінальних правопорушень проти довкілля.

Проте окремі прикладні аспекти фіксації протиправних дій у сфері природокористування, вжиття відповідних процесуальних заходів, спрямованих на їх документування з метою виявлення та притягнення до винуватості осіб, які вчинили зазначені кримінальні правопорушення, залишаються недостатньо дослідженими, що актуалізує дослідження зазначених питань та вироблення відповідних рекомендацій організаційно-тактичного характеру.

Мета дослідження полягає в аналізі проблем та висловленні організаційно-тактичних рекомендацій щодо документування кримінальних правопорушень проти довкілля, використання можливостей судово-екологічної експертизи під час їх розслідування, вжиття заходів щодо визначення розміру шкоди та встановлення осіб, причетних до їх учинення.

Викладення основного матеріалу. Кримінальні правопорушення проти довкілля (екоцид; забруднення води, повітря, ґрунтів; знищення і пошкодження рослинного і тваринного світу, знищення критичних місць проживання; незаконне мисливство та заготівля водяних рослин і тварин; порушення правил охорони навколишнього середовища під час виконання робіт; порушення правил обороту екологічно небезпечних речовин та відходів; незаконне обертання сильнодіючих або отруйних речовин; порушення правил охорони та використання надр; порушення режиму особливо охоронних природних територій і природних об'єктів; порушення правил безпеки під час обертання мікробіологічних, або інших біологічних агентів чи токсинів; незаконне обертання радіоактивних матеріалів; приховування інформації про обставини, що створюють небезпеку для життя чи здоров'я людей та ін.) караються відповідно до вимог Кримінального кодексу України [8, с. 319-320]. За вчинені кримінальні правопорушення може бути застосовано позбавлення волі, нараховано штрафи, звільнено з роботи в залежності від розмірів нанесених збитків.

Для забезпечення нормативно-правового врегулювання питань, пов'язаних з визначенням збитків, та їх пред'явлення агресору і у подальшому стягнення компенсації, зокрема, затверджено:

Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326, в якому серед загалом визначених 18 напрямів шкоди та збитків передбачено: втрати лісового фонду, надр, акваторії; збитки, завдані природно-заповідному фонду, водним ресурсам та об'єктам водогосподарської інфраструктури; шкода, завдана земельним ресурсам, атмосферному повітря [9];

Методику визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану, визначену наказом Міндовкілля від 04.04.2022 р. № 167,

якою встановлено порядок розрахунку розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам державами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та фізичними особами через забруднення ґрунтів, засмічення земель, допущених унаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану внаслідок їх дій або бездіяльності на усіх землях України незалежно від їх категорій та форм власності [10].

Не втрачає актуальності питання розробки законів з питань реалізації ст. 41 Конституції України щодо відшкодування шкоди, заподіяної власникам землі і землекористувачам, сільському господарству, суб'єктам агробізнесу, соціальній сфері села, екологічним системам внаслідок російської агресії та геноциду і екоциду проти Українського народу, оскільки ці питання потребують належної регламентації у положеннях екологічного, земельного, аграрного, природо-ресурсного, цивільного та іншого законодавства. Вжиття зазначених заходів потребує підтримки світової спільноти з метою забезпечення притягнення винних до відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля.

За слушним зауваженням О.В. Одерія, своєчасне виявлення криміналістичних ознак злочину проти довкілля та правильне виокремлення властивостей предмета, явища, які об'єктивно виникли в результаті злочину або є притаманними предметам незалежно від нього, кваліфікована юридична оцінка початкового матеріалу визначають зміст рішення про початок кримінального провадження та дозволяють уникнути помилок під час подальшого досудового розслідування [4, с. 224].

Сутність організації розслідування за означеною категорією кримінальних правопорушень обумовлено специфічними умовами події і спеціальними правилами, що регулюють охорону навколишнього природного середовища. Складність початкового етапу полягає в тому, що відомості про стан, наприклад, водоймища, ґрунту у зв'язку з конкретною подією, містяться в різноманітних документах відомчого характеру, а також актах службового розслідування. Для того щоб не залишити поза увагою будь-який нормативний акт або спеціальне правило, слідчий повинен отримати довідки у відповідних органах державного контролю та нагляду за станом навколишнього середовища, з'ясувати, які правила охорони водоймищ, землі, повітря є чинними для такого виду діяльності підприємства або установи. Так, під час розслідування злочинних забруднень навколишнього середовища слідчому доводиться звертатися до різних державних закладів охорони природи, які, знаходячись у системі державного управління в галузі охорони навколишнього середовища, структурно складаються з органів загальної, галузевої та спеціальної компетенції [4, с. 235].

Як свідчить слідча практика, інформація щодо екологічних кримінальних правопорушень зазвичай надходить від посадових осіб підприємств, закладів, організацій, отримується з відкритих джерел інформації. Найпоширенішим приводом є інформація від природоохоронних органів, зокрема, органів, що здійснюють державний екологічний контроль за станом навколишнього природного середовища. Повідомлення таких органів

супроводжуються протоколом про порушення екологічного законодавства, інформацією про місце події та завдані збитки, приблизний час вчинення злочину, за рідкісним винятком інформацією про особу та спосіб вчинення злочину [11, с. 72].

На початку досудового розслідування кримінальні провадження здебільшого розпочинають за фактом виявлення події, що містить ознаки відповідного кримінального правопорушення проти довкілля відносно невизначеного кола осіб, коли не встановлено конкретну особу, причетну до його вчинення. В такому разі основною метою буде встановлення наявності або відсутності події кримінального правопорушення, виявлення й викриття особи, винної в його вчиненні. У подальшому зусилля органу досудового розслідування мають бути спрямовані на встановлення конкретної особи (кола осіб), причетних до вчинення кримінального правопорушення.

Для повного та всебічного розслідування слідчий повинен встановити не лише коло обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК), а й усі факти, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, правильної кваліфікації вчиненого та призначення справедливої міри покарання. Під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 236-254 КК України, серед іншого, з'ясуванню підлягають такі обставини: які екологічні норми були порушені; хто винен у їх порушенні; до яких наслідків призвело порушення; яка матеріальна шкода спричинена тощо. Перелік таких обставин визначають у кожному випадку окремо, виходячи з предмета й меж доказування, кваліфікуючих ознак злочину та обставин, зумовлених особливостями кожного провадження.

Встановлення окремих із зазначених обставин неможливе без використання спеціальних знань у сфері природокористування, що здебільшого відсутні в осіб, які здійснюють досудове розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень.

Судово-екологічна експертиза – одна з найважливіших процесуальних форм застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами завдання шкоди довкіллю. Це процесуальна дія, сутність якої полягає в спеціальному дослідженні, спрямованому на встановлення пов'язаних з порушенням екологічного законодавства обставин і фактів про екологічну подію, що призвела до загибелі людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, великих матеріальних збитків, а також до інших тяжких наслідків, і яке проведене в передбаченому процесуальним законом порядку обізнаними в галузі екології та певних прикладних науках особами за дорученням органу, що проводить розслідування, чи суду для встановлення фактичних даних, які у формі висновку судового експерта можуть стати доказом для встановлення істини в кримінальному провадженні [12, с. 71].

Названа експертиза призначається не лише для встановлення меж антропогенного впливу (забруднення території, виснаження поверхневих чи підземних водоймищ, шкода тваринному та рослинному світу), але і його специфічних обставин, наслідків тощо. Значення судово-екологічної експертизи полягає в тому, що: висновок судово-екологічної експертизи є джерелом доказової інформації; за допомогою такої експертизи з'ясовують

походження та причинні зв'язки окремих факторів, ознак, механізмів їхнього утворення; дає змогу визначити час настання й перебігу окремих явищ, встановити факти, що мають юридичне значення; допомагає дати правильну юридичну оцінку факту, явищу [12, с. 70-71].

Зазначена експертиза носить комплексний характер, проводиться екологами, хіміками, фізиками, біологами, агротехніками, судовими медиками й іншими фахівцями. У її процесі розв'язуються питання, пов'язані з наслідками забруднення об'єктів навколишнього середовища, з виявленням механізму забруднення, встановлення порушення правил охорони навколишнього середовища, вивчення можливостей попередження негативного антропогенного впливу на довкілля тощо. Як слушно зазначає І.В. Гора, враховуючи комплексний характер зазначеної експертизи, спеціаліст може надати сторонам кримінального провадження допомогу в правильному формулюванні питань, які підлягають постановці перед експертом [13, с. 212].

Одним із проблемних питань при розслідуванні таких кримінальних правопорушень є встановлення розміру завданої шкоди. Так, відповідно до ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» шкода, заподіяна внаслідок порушення природоохоронного законодавства, підлягає компенсації в повному обсязі без застосування норм зниження розміру стягнення та незалежно від сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища та за погіршення якості природних ресурсів. До того ж, застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від компенсації шкоди, заподіяної забрудненням навколишнього природного середовища та погіршенням якості природних ресурсів (ст. 68) [14]. Також Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10.12.2004 р. № 17 акцентовано увагу на необхідності ретельного встановлення причинного зв'язку між відповідними діями підсудного та фактом заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, з'ясування чи не зумовлені шкідливі наслідки факторами, що не залежали від волі підсудного (стихійне лихо, пожежа тощо) [15].

Доводиться констатувати, що в умовах активної фази війни на території України реальна можливість притягнення винних до відповідальності та відшкодування заподіяної шкоди природним об'єктам в рамках національної судової системи відсутня. Кримінальні правопорушення рф проти довкілля на території України мають бути належним чином зафіксовані для наступного формування позовів у міжнародних органах юстиції. Зокрема, у контексті збройних конфліктів вчинення значених кримінальних правопорушень може розглядатись Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС), юрисдикція якого визначається ст. 5.1 Римського статуту [16]. Наразі міжнародною групою експертів розроблено проєкт доповнення Римського статуту новим самостійним злочином «Екоцид» в частині юрисдикції МКС; є сподівання, що невдовзі такі зміни до цього документу будуть внесені [17, с. 234].

При формуванні кейсів для розгляду міжнародними судами важливо визначитись щодо суб'єктів, на яких така відповідальність має бути

покладена. Переважна більшість національних та міжнародних механізмів притягнення до відповідальності за міжнародні екологічні кримінальні правопорушення орієнтована на фізичних осіб – безпосередніх заподіювачів такої шкоди. Зрозуміло, що встановлення таких у контексті широкомасштабної збройної агресії РФ проти України є практично неможливим. Значно важливіше, щоб до відповідальності були притягнені фізичні особи вищого військово-політичного керівництва, які фактично санкціонували нищення природи України, а спричинена шкода, яка належним чином зафіксована з дотриманням всіх вимог матеріального та процесуального права, має бути стягнена з держави-агресора.

Для того, щоб відповідні механізми в повному обсязі були реалізовані, завданням Української держави, використовуючи досвід відповідних міжнародних інституцій, є: ведення планомірної роботи зі створення окремого спеціалізованого суду за принципом Ad Hoc, обов'язковим компонентом юрисдикції якого має стати розгляд справ щодо екоциду, вчиненого Україною; створення фонду гарантування виплат за рахунок, в тому числі, конфіскованих активів держави-агресора.

Висновки. Якісний і своєчасний аналіз криміналістичної інформації про кримінальне правопорушення проти довкілля робить можливим розпізнання тих криміналістично значущих ознак, які дозволяють прийняти своєчасне рішення про початок кримінального провадження.

Організація розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля обумовлена специфічними умовами події і спеціальними правилами, що регулюють охорону навколишнього природного середовища. Типовою визначено ситуацію, коли на початку досудового розслідування кримінальні провадження розпочинають за фактом виявлення події, що містить ознаки відповідного кримінального правопорушення проти довкілля, відносно невизначеного кола осіб. Основна мета наступного етапу – виявлення й викриття конкретної особи, винної в учиненні кримінального правопорушення.

Встановлення окремих обставин, що становлять предмет доказування при розслідуванні означених кримінальних правопорушень, неможливе без використання спеціальних знань у сфері природокористування. Однією з найважливіших процесуальних форм застосування спеціальних знань у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактами завдання шкоди довкіллю, є судово-екологічна експертиза, сутність якої полягає в спеціальному, зазвичай комплексному дослідженні, спрямованому на встановлення пов'язаних з порушенням екологічного законодавства обставин і фактів про екологічну подію, що призвела до загибелі людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, великих матеріальних збитків, а також до інших тяжких наслідків.

Шкода, заподіяна внаслідок порушення природоохоронного законодавства, підлягає компенсації в повному обсязі. Необхідне встановлення причинного зв'язку між відповідними діями підозрюваного (обвинуваченого) та фактом заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, з'ясування чи не зумовлені шкідливі наслідки факторами, що не залежали від його волі.

В умовах воєнних дій на території України реальна можливість притягнення винних до відповідальності та відшкодування заподіяної шкоди природним об'єктам в рамках національної судової системи відсутня. Належна фіксація таких кримінальних правопорушень важлива для наступного формування позовів у міжнародних органах юстиції з метою притягнення до відповідальності вищого військово-політичного керівництва, яке фактично санкціонувало нищення природи України, та стягнення матеріальної шкоди з держави-агресора.

Перелік посилань

1. Конституція України : прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ревенко О. І. Використання можливостей судово-екологічної експертизи при розслідуванні незаконного видобування вугілля. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4 (80). С. 262-269.
3. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання. Харків: НікаНова, 2012. 192 с.
4. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків: Діса плюс, 2015. 528 с.
5. Зупинити екоцид в Україні зможемо лише за підтримки всієї світової спільноти – в цьому впевнені у Комітеті з питань бюджету. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224071.html>
6. Кравчук І. Використання можливостей судових експертиз у межах розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 322-326
7. Попова О. Не допустити екологічного «відступу». URL: <https://zn.ua/ukr/reforms/ne-dopustiti-ekolohichnoho-vidstupu.html>
8. Запольський А. К., Салюк А. І. Основи екології: підручник. Київ: Вища шк., 2001. 358 с.

References

1. Constitution of Ukraine: adopted at the 5th session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1996. No. 30. Art. 141. (in Ukrainian).
2. Revenko, O. I. (2017). Use of forensic environmental expertise in the investigation of illegal coal mining. *Bulletin of E. Didorenko Luhansk State University of Internal Affairs*. No. 4 (80). p. 262-269. (in Ukrainian).
3. Shulha, A. M. (2012). Crimes against the environment. Qualification issues: scientific and practical edition. Kharkiv. 192 p. (in Ukrainian).
4. Oderii, O. V. (2015). Theory and practice of investigating crimes against the environment: monograph. Kharkiv. 528 p. (in Ukrainian.)
5. We will be able to stop ecocide in Ukraine only with the support of the entire world community – the Budget Committee is sure of this. Retrieved from: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/224071.html>. (access date 27.03.2023) (in Ukrainian).
6. Kravchuk, I. (2018). Using the possibilities of forensic examinations within the framework of the investigation of criminal offenses against the environment. *Entrepreneurship, economy and law*. No. 12. P. 322-326. (in Ukrainian).
7. Popova, O. Prevent ecological «retreat». Retrieved from: <https://zn.ua/ukr/reforms/ne-dopustiti-ekolohichnoho-vidstupu.html>. (access date 27.03.2023) (in Ukrainian).
8. Zapolskyi, A. K., Saliuk, A. I. (2001). Basics of ecology: textbook. Kyiv. 358 p. (in Ukrainian).

9. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2022 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>

10. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>

11. Артеменко О. В. Особливості провадження у справах про проступки в сфері охорони навколишнього природного середовища. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія «Право та державне управління»*. 2013. № 1. С. 72.

12. Бордюгов Л. Г. Судово-екологічна експертиза – основна форма використання спеціальних знань під час розслідування злочинів проти довкілля. *Криміналістичний вісник*. 2008. № 2 (10). С. 67–71.

13. Гора І. В. Проблеми використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 209–214.

14. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 черв. 1991 р., № 1264-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

15. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 груд. 2004 р., № 17 // *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 1. С. 9–12.

16. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: https://legal.un.org/icc/statute/99_corr/cstatute.htm.

9. On the approval of the Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 20, 2022 No. 326. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>. (access date 27.03.2023) (in Ukrainian).

10. On the approval of the Methodology for determining the amount of damage caused to land and soil as a result of emergency situations and/or armed aggression and hostilities during martial law. Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine dated April 4, 2022 No. 167. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>. (access date 27.03.2023). (in Ukrainian).

11. Artemenko, O. V. (2013). Peculiarities of proceedings in cases of misdemeanors in the field of environmental protection. *Bulletin of the Academy of Labor and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine. Series «Law and public administration»*. No. 1. P. 72. (in Ukrainian).

12. Bordyuhov, L. H. (2008). Forensic environmental examination is the main form of using special knowledge during the investigation of crimes against the environment. No. 2 (10). P. 67-71 (in Ukrainian).

13. Hora, I. V. (2013). Problems of using special knowledge in criminal justice of Ukraine. *Legal journal of the National Academy of Internal Affairs*. No. 1. P. 209-214 (in Ukrainian).

14. On environmental protection: Law of Ukraine dated June 25 1991, No. 1264-XII. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 1991. No. 41. Art. 546. (in Ukrainian).

15. On judicial practice in cases of crimes and other offenses against the environment: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated December 10. 2004, No. 17. *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*. 2005. No. 1. P. 9-12 (in Ukrainian).

16. Rome Statute of the International Criminal Court. Retrieved from: https://legal.un.org/icc/statute/99_corr/cstatute.htm. (access date 27.03.2023) (in English).

17. Малишева Н. Р. Міжнародні екологічні злочини РФ на території України та перспективи притягнення до кримінальної відповідальності за їх вчинення. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 1. С. 233-238.

17. Malysheva, N. R. (2022). International environmental crimes of the Russian Federation on the territory of Ukraine and the prospects of criminal prosecution for their commission. *Journal of the Kyiv University of Law*. No. 1. P. 233-238 (in Ukrainian).

FEATURES OF DOCUMENTING AND INVESTIGATING CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE ENVIRONMENT

**O. Bohatyrchuk
S. Marko**

Within the framework of a scientific article, based on the study of legal sources, the practice of their application and the points of view of scientists on selected topics, the problems of fixing and documenting criminal offenses against the environment, using the possibilities of forensic environmental examination during their investigation, taking measures to determine the size harm and identification of persons involved in their commission. Appropriate organizational and tactical recommendations were made, aimed at improving the methodology for investigating criminal offenses against the environment.

Key words: pre-trial investigation, environment, forensic environmental examination, amount of damage, procedural actions.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.18>
УДК 343.98

Владислав Ігорович Куценко
кандидат економічних наук,
доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0878-9360>
E-mail: kutsenkovi82@gmail.com

Максим Іванович Леоненко
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального, цивільного
та міжнародного права юридичного факультету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8680-0612>
E-mail: leonenkom@i.ua

Павло Григорович Назаренко
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету